

A THÖKÖLY-FELKELÉS KIBONTAKOZÁSA ÉS A RZECZPOSPOLITA*

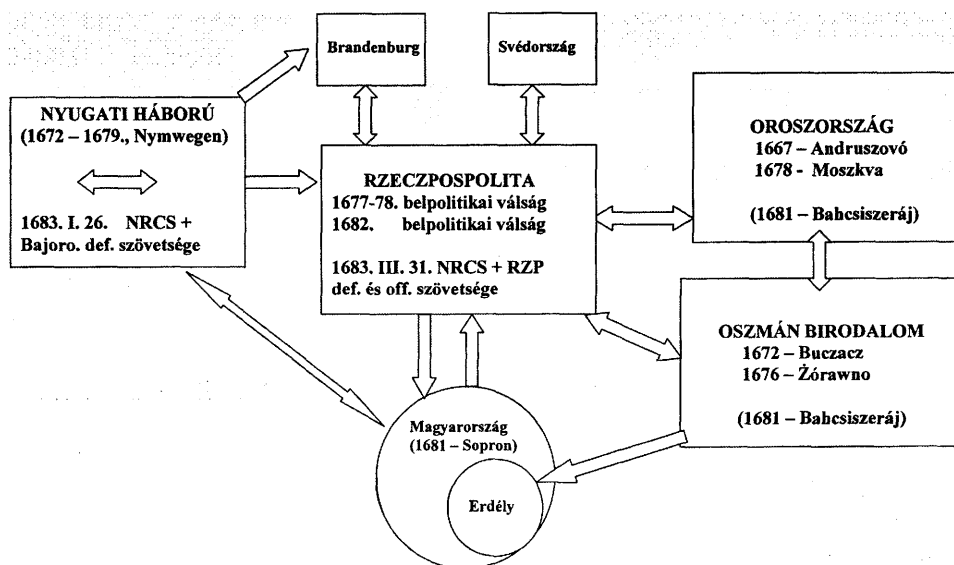
A Királyi Magyarországon az 1670-es években kibontakozó korlátlan és leplezetlen abszolutizmus többek között azt eredményezte, hogy a drasztikusan megemelt adóterhek, a katonai executiók és a vallási üldözések miatt a nincstelenség, a földönfutók száma erősen megnövekedett, egyre sokasodó tömegük az erdélyi fejedelem és a váradi pasa védelme alá húzódott. Az 1670-es évek második felében olyan jelentős katonai tényezővé vált a főleg a Szilágyságban és a Körösök vidékén bujdosó, megélhetését portyákkal biztosító fegyveres tömeg, hogy katonai erejük hasznosítására is gondolhatott Apafi Mihály erdélyi fejedelem és kancellárja, Teleki Mihály. Elérkezettnek látták az időt arra, hogy a bujdosók segítségével a Királyi Magyarország szabadságjogait 1658-ig garantálni képes Erdélyi Fejedelemség aláhanyatlott tekintélyét helyreállítsák. Alkalmasnak ítélték a helyzetet arra, hogy a magyarországi törvénytelenégeket erdélyi vezetéssel felszámolják, a király és a nemesség közötti ellenségeskedést minden érdekelt fél számára kedvezően feloldják. A magyarországi problémák sikeres lezárása újra megkerülhetetlen tárgyalási pozícióba juttatja Erdélyt, az erdélyi aranykor fejedelmeinek időszaka újra visszatér Erdélybe. A nemzetközi helyzet is optimálisan alakult az Erdélyi Fejedelemség szempontjából, olyannyira, hogy 1677. május 27-én Varsóban aláírásra került egy francia–lengyel–erdélyi „államközi” szerződés.¹ Miközben ez az együttműködési szerződés a „kintiek” (a bujdosók) és az erdélyiek közös hadivállalkozásaival számolt, a „kintieket” nem tekintette önálló politikai képződménynak. Az 1677–1678-ban elért katonai sikerek viszont a magyarországi elégedetlenkedők és az erdélyiek között a „hogyan tovább?” kérdésében ellentétekhez vezettek. Teleki Mihály és Thököly Imre parancsnoki rivalizálásából az utóbbi került ki győztesen.

Az 1677–1678 és az 1681–1682 közötti időmetszetek Thököly katonai és politikai pályafutásában kétségekívül meghatározó évek voltak, de a nemzetközi viszonyokat elemezve ma már tudjuk, hogy ezen az időszakok hazai eseményeit az európai politikai viszonyok determinálták. Amíg 1677–1678-ban a Thököly-mozgalmat lényegileg Franciaország keleti, a Rzeczpospolitán keresztül érvényesülő politikája, addig 1681–1682-ben az Oszmán Birodalom agresszív háborúja befolyásolta. Megragadjuk a Thököly-évforduló kínálta lehetőséget arra, hogy ezekről a magyar köztudatból hiányzó, háttérben maradt összefüggésekről bővebben szóljunk. Jelen írásunkkal Thököly pályafutásának csak az első éveit, az erdélyi politizálástól függetlenedő pályafutásának 1677–1678-as eseményeit kíséreljük fegyellemmel.²

* A 2005. szeptember 13-án, Hajdúszoboszlón rendezett Thököly-emlékülésen elhangzott előadás szerkesztett és jegyzetekkel kiegészített változata.

¹ *Angyal Dávid*: Késmárki Thököly Imre. I. rész. Budapest, 1888. 137. o.; *Trócsányi Zsolt*: Teleki Mihály (Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig). Budapest, 1972. 187–189. o.; *R. Várkonyi Ágnes*: Erdélyi változások. (Az erdélyi fejedelemség a török kiűzésének korában, 1660–1711.) Budapest, 1984. 153. o. – A varsói megállapodást az Erdélyi Fejedelemség nevében Macskási Boldizsár, a bujdosók nevében Farkas Fábián, Fajgel Péter és Absolon Dániel írta alá.

² A kijelölt témánk szempontjából távol eső, de a magyar–lengyel, Jan Sobieski–Thököly Imre kapcsolatról lásd Sobieski Emlékkönyv. Sobieski III. János lengyel király halálának 300. évfordulója alkalmából rendezett

A Thököly-felkelés nemzetközi hátterének folyamatábrája

A Rzeczpospolita az 1670-es években súlyos belpolitikai problémákkal küszködött. A folyamat 1672-ben, a podóliai Kamenyec (Kamieniec) végvár elvesztésével és a törökökkel–tatárokkal–kozákokkal (Dorosenko) vívott háborút lezáró csúfos buczaczi békekötéssel kezdődött. Olyannyira nagy felháborodást váltott ki Lengyelország-szerte Podólia és a Jobbparti Ukrajna elvesztése, hogy a szejm kategorikusan elutasította Buczacz (Bucsaacs) ratifikálását. A lengyel–török háború 1673-ban folytatódott, s ezúttal a lengyel fegyvereknek hozott dicsőséget. Jan Sobieski főhetman november 11-én, az 1621-es chocimi (hotini) győzelmet idézve, ugyancsak itt, a Dnyeszter parti Chocimnál, az öt évtizeddel korábbi diadalt megismételte, tönkrevverte a török–tatár–kozák egyesült sereget. Ennek a szép győzelemnek köszönhetette Jan Sobieski hallatlan népszerűségét, s 1674. május 21-i királlyá való választását.³ Mindenki Sobieskiben látta a haza megmentőjét, a nemzeti király igazi megtestesítőjét, mindenki Chocim folytatásában, a törökellenes háború sikeres befejezésében reménykedett. Nem gondolta ezt másképpen a rex electus sem, a nemességgel kötött alkujában, a pacta conventában rögzítették is az elvesztett keleti és délkeleti tartományok visszaszerzését. Alighogy 1676. február 2-án királlyá koronázták Sobieskit a krakkói Wawelben, megkezdődtek a háborús előkészületek. Az 1676. hadakozási évet a Zórawnonál (Zsuravnónál) elsáncolt lengyel tábor szeptember–októberi ostroma zárta. Itt, a csatatéren, s nem a tárgyalóasztalnál született

konferencia anyaga – Esztergom 1996. X. 28. (Szerk. *Erdélyi Szabolcs.*) Esztergom, 1999. (bilingvis, magyar, lengyel nyelvű kiadvány); *Bóka Éva*: Sobieski és Thököly kapcsolatai Bécs ostroma után (1683. szeptember – december). In: Bécs 1683. évi török ostroma és Magyarország. (Szerk. *Benda Kálmán – R. Várkonyi Ágnes.*) Budapest, 1983. 188–201. o.

³ *Theatrum Europaeum*. Theil XI. Frankfurt am Mayn, 1682. (az 1674. évi királyválasztásról) 641–647. o.; *Bilbuszov V.*: Abbat Polignac i pol'skoje bezkorolev'je. In: *Otyecsesztvennije zapiszki* 1869. t. CLXXXIV. N5. 193–195. o.

meg a szégyenteljes buczaczi béke megerősítése. Ibrahim (a Sátáni) damaszkuszi pasa elégedetten jelenthette Köprülü Fázil Ahmed nagyvezírnek (Köprülü Mehmed fiának, 1661–1676), hogy Podólia változatlanul az Oszmán Birodalom vilájete maradt.⁴

Sobieski király nimbusza egy csapásra szertefoszlott, a Rzeczpospolita valamennyi gondja, baja a nyakába zúdult. A legeggetőbb problémát a háborúban részt vett katonák zsoldjának az előteremtése jelentette. Győzelem, dicsőség, zsákmány, fizetség helyett a király és az állam fizetéseképtelenségével szembesült a katonaság. A fizetetlen katonák tiszttában voltak azzal, ha szétoszlik a had, akkor semmi esélyük sem marad a zsoldhátralék behajtására, ezért a már bevált, 1660-as évek forgatókönyvét felújítva, hadi konföderációba tömörültek. Felmondták a királynak és a Rzeczpospolitának a hűséget, a járandóságuk erőszakos behajtását helyezték kilátásba. Miután Sobieski maga is részese volt az 1660-as évek válságának, tudta, hogy a fegyveres erő lecsendesítésének kizárólagos eszköze, csakis a pénz, a szükséges pénzmennyiség előteremtése lehet. Hiába reménykedett az 1677 januárjában összeülő szejm áldozatkészségében, a lengyel nemesség semmilyen pluszadó megajánlására nem volt hajlandó. Kritikus helyzetéből a királyt Franciaország mentette ki, jelentős pénzüsszeggel sietett a bajba került Sobieski segítségére. Jan Sobieski kapva kapott XIV. Lajos király „nagylelkű” ajánlatán, mert a francia pénzügyi segély fejében mindössze az amúgy is sikertelen politikai kurzusának, a törökellenes hadakozásnak kellett hátat fordítania.

Hangsúlyozzuk, hogy Franciaország „nagylelkűsége” egyáltalán nem önzetlen támogatás, hanem politikai befektetés volt. Azért segítette a varsói királyi udvart, mert a lengyel–török békéhez elemi érdeke fűződött. XIV. Lajos és „kormányá” (Pomponne, Louvois, Colbert stb.) az Oszmán Birodalom katonai erejének a felszabadításával I. Lipót császár potenciális ellenségeinek a számát gyarapította. A német-római császár elleni akciók sorába tartozott a magyarországi és a poroszországi diverzió ügye is. Béthune márki, a francia varsói nagykövet már 1677 áprilisában titkos megállapodást kötött Hieronim Lubomirski lengyel főhetmannel – egyébként máltai lovaggal –, hogy francia altábornagyi kinevezéssel Lengyelországban fogadjon zsoldba a francia király költségén egy 4 ezres szabadcsapatot, amelyet aztán Magyarországon vetnek be a „Lipót elleni lázadók” oldalán.⁵ Ez a Béthune – Lubomirski-féle megállapodás készítette elő tulajdonképpen az előbbieken már említett az 1677. május 27-i, Varsóban aláírt francia–lengyel–erdélyi egyezményt. A teljes igazsághoz viszont hozzátartozik az a magyar történetírásban kevésbé hangsúlyozott tény, hogy Franciaország az évi 100 ezer talléros

⁴ *Theatrum Pacis*. Nürnberg, 1684. (az 1676. október 16-i lengyel – török béke pontjai, 8 articulusa) 579–583. o.; *Kotodziejczyk, Dariusz*: Podole pod panowaniem tureckim. Ejalet Kamieniecki. 1672–1699. Warszawa, 1994. 185–189. o.; *Wójcik, Zbigniew*: Rzeczpospolita wobec Turcji i Rosji. 1674–1679. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1976. 64–66. o.; *Florja B. Ny.*: Vojni Oszmanszkoi imperiji sz goszudarsztvami Vosztocnoj Jevropi (1672–1681 gg.). In: Oszmanszkaja imperija i sztrani Central'noj, Vosztocnoj i Jugo-Vosztocnoj Jevropi v XVII v. (Red. koll. *Litavrin G.G., Szemjonova L. Je., Oreskova Sz. F., Florja B. Ny., Medvegyeva K. T.*) Moskva, 2001. 108–148. o.; *Kopylov S. A.*: Pols'ko – turec'ka vijná 1672–1676 rr. ... In: *Wojny polsko – tureckie w XVII w.* (Red. koll. *Zd. Budzyński, L. Fac, J. Kamińska-Kwak, J. Polaczek, E. Sosnowska.*) Przemysł, 2000. 63–69. o.; *Zaskil'nyak, Leonid – Krikun, Mikola*: Istorija Pol'scsi. L'viv, 2002. 196. o.; *Csuhlib, Tarasz*: Get'mani i monarchi. (Ukrajns'ka gyerzsava v miznarodnih vidnoszinah 1648–1714 rr. (Viddannja druge). Kijiv, 2005. 113–114., 131–134. o.; *Michaud, Claude*: XIV. Lajos keleti politikája. Nointel márki követsége a török Portán. In: *A Thököly-felkelés és kora.* (Szerk. *Benczédi László*.) Budapest, 1983. 103–109. o.

⁵ *Battaglia, Otto Forst de*: Jan Sobieski. König von Polen. Einsiedeln–Zürich, 1946. 102. o.

pénzügyi keretet egy olyan I. Lipót császár ellenes diverzióhoz biztosította, amely a francia igényektől függően vagy a Királyi Magyarországon, vagy Morvaországban, vagy Sziléziában, tehát Lipót császár valamelyik országában, vagy egyidejűleg több országában indítandó meg.⁶ Battaglia lengyel–osztrák történész Jan Sobieskiről írt monográfiájában még azt is olvashatjuk, hogy a varsói egyezményt titkos záradék egészítette ki, s ebben az erdélyieket és a bujdosókat képviselő delegáció felajánlotta a magyar koronát Béthune márkinak, a francia varsói nagykövetnek.⁷

Alighogy a franciák pénze befutott Sobieski királyhoz, újra engedelmes hadát – a magyarországi akcióhoz verbuváltak kivételével – 1677 áprilisában a déli frontról az északira, a baltikumira csoportosította át. Egy titkon dédelgetett, új politikai terv megvalósítása érdekében a porosz határra masírozta a néhány hónapja még vele dacoló seregét. Az új terv annak a Porosz Hercegségnek a visszaszerzését tűzte ki célul, amit a Rzeczpospolita még 1657-ben, a svéd–lengyel háború idején engedett át Brandenburgnak egyenesági örökösödési joggal. János Kázmér lengyel király (1648–1668) szó szerint megvásárolta az 1657-es wehlai (welawai) szerződéssel Frigyes Vilmos brandenburgi választófejedelmet, aki azonnal cserbenhagyta szövetséges fegyvertársát, X. Károly Gusztáv svéd királyt (Königsberg, Memel kikötőkre kell gondolni elsősorban). Most, éppen két évtized elteltével, 1677-ben a „Spree menti rókának” (ahogyan a választófejedelmet a kortársak csúfolták) a keleti országrész megmentésén kellett törnie a fejét, mert Sobieski – francia ráhatásra – XI. Károly svéd királlyal a Porosz Hercegség elhódítására és felosztására szövetkezett (1677. augusztus 4. Gdańsk). Franciaország a balti válság kirobbantásából többszörös előnyt húzhatott. Egyrészt az 1672 óta tartó nyugati háború lezárásán munkálkodó diplomatáinak tárgyalási pozícióit megerősíthette, hiszen a császár egyik stabil szövetségese, a brandenburgi választófejedelemeit hadait a veszélyeztetett Baltikumra kénytelen átcsoportosítani a nyugati hadszíntérről, másrészt a lengyel–svéd szövetség hatástalaníthatta a franciaellenes dánok aktivitását, harmadrészt pedig Franciaország keleti politikájának támpillére, a Rzeczpospolita nemzetközi pozíciója várhatóan megszilárdul.

Sobieski királyt nemcsak az előbb említett porosz területek és a jövedelmező kikötők visszaszerzése, vagyis az 1657-es szerződés annullálása vezérelte, hanem személyes, családi érdekek is motiválták. A lengyel király hűbériségébe visszakényszerítendő porosz hercegnek a saját fiát, Jakabot (Jakubot) szánta. Jakab porosz hercegi trónra való juttatásával egyenes út vezetett volna ahhoz, hogy az öröklési jog megőrzése révén a Po-

⁶ Késmárki Thököly Imre naplója 1676–1678. évekből. (Közli *Torma Károly*.) MHS XVIII. k. Pest, 1866.; *Battaglia*: Jan Sobieski. 101., 105. o.; *Köpeczi Béla*: A Thököly-felkelés és a külföldi szövetség. In: *A Thököly-felkelés és kora*. (Szerk. *Benczédi László*.) Budapest, 1983. 91–92. o.; *R. Várkonyi Ágnes*: Erdélyi változások. 153–154. o.

⁷ *Battaglia*: Jan Sobieski. 105. o. – Battaglia történész közlése szerint Béthune márki; Franciaország varsói nagykövetének magyar királyságról szőtt álmait a felesége, Marie Louise de la Grange d’Arquien dédelgette, aki nem volt más, mint Jan Sobieski király feleségének a nővére. Az idősebb lánytestvér – Battaglia ismertetésében – úgy okoskodott, hogy ha a d’Arquien családnál kevésbé tekintélyesebb Sobieski-család megszerezhetné a lengyel koronát és testvére lengyel királyné lehetett, akkor férje legalább annyira méltó a magyar királyságra, ő pedig a magyar királynéságra. – 105. o. A magyar szakirodalom elsiklik Béthune márki magyar királyságára vonatkozó terveit, noha Angyal Dávid is, Trócsányi Zsolt is szót ejt róla. – *Angyal*: Késmárki Thököly Imre. 142. o.; *Trócsányi*: Teleki Mihály. 191. o. Ugyanakkor nem említi a lengyel vonatkozásokat kitűnően ismerő *Hopp Lajos*. – Sobieski a orientacja profrancuska malkontentów wegerskich. In: *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, XLVII. Wrocław, 1984. 47–62. o.

rosz Hercegség a Sobieski-család birtokába került volna. A hercegség, mint a Sobieskiek örökös tartománya, mint a Rzeczpospolita része, távlatilag biztosíthatta volna a dinasztiaalapításon mesterkedő Sobieskieknek a Rzeczpospolita feletti uralkodást is.⁸ Nem hallgathatjuk el, hogy ennek a merész politikai kombinációnak a szülőanyja Jan Sobieski király felesége, a francia származású Marie Casimiria de la Grange d'Arquien (d'Arquien márkí, Henri de la Grange lánya) volt.⁹ A francia– lengyel–svéd alapokra felépített, meghiúsíthatatlannak látszó terv 1677 decemberére kártyavárként omlott össze. Az Odera torkolati Stettin (Szczecin) svéd helyőrsége december 27-én kapitulált a brandenburgiak előtt, Svédországnak fel kellett mondania a Sobieskivel kötött augusztusi szövetségét. Az érzékeny vereséget szenvedő XI. Károly svéd király arra kötelezte magát, hogy Sobieskit hadviselő félként nem támogatja. Sobieski és felesége előtt igazán akkor záródott be a Porosz Hercegségbe vezető kapu, amikor a választófejedelem a fiát, Ludwig örgrófot, az 1670-ben elhalálozott litván kiskirály, Boguslaw Radziwiłł 14 éves leányával, Louis Charlotte-tal összeházasította. Ez a házasságkötés Sobieskiek számára felért egy arculesapással. Nem elég, hogy Jakab fiuk orra elől elorozta a kiszemelt arát a „brandenburgus”, hanem Litvániában, a Rzeczpospolita keleti országában, a Lengyelországgal szemben politizáló országban Berlin stabil szövetségeseket nyert. A Radziwiłłek (pl. Michał) és a Pacok (Krzysztof, Michał) a XVII. században mindig is éles oppozícióban álltak a királyi hatalommal, Jan Sobieskivel szemben pedig különösen, mert családjaik, családtagjaik rangja, őseik társadalmi szerepe összehasonlíthatatlanul tekintélyesebbnek számított a Rzeczpospolitában.¹⁰

A porosz kalandhoz hasonlóan a magyarországi beavatkozás is tiszavirág életűnek bizonyult. 1677 kora őszén, a varsói egyezmény francia ratifikációja (1677 júliusa) után gyorsan peregtek az események. Magyarországra vonult Sztrij (Stryj) összpontosítási körzetből a francia pénzen Lengyelországban verbuvált 3-4 ezer fős segélyhad francia tisztjei vezetésével.¹¹ Ez a Christophe Boham ezredes parancsnoksága alatt harcoló alakulat az október 10-i nyalábvári (Ugocsa vármegye) győzelemből derekasan ki is vette a részét. Thököly sikeréhez elvitathatatlanul hozzájárult ez a külső katonai segítség, ám meg kell jegyeznünk, hogy Thökölyék 1677 ősszel kivívtak sikereinek az alapja nemcsak a francia pénzügyi támogatásban és a Lengyelországból érkezett katonai segítségben, hanem az erdélyiek és a magyarországi bujdosók, kurucok összefogásában is rejlett. Ek-

⁸ *Wójcik, Zbigniew*: Sobieski János politikájának dilemmái. In: Sobieski Emlékkönyv. 21. o.

⁹ *Roszkowska, Wanda*: Konstany Sobieski królewicz polski. In: Studia z dziejów epoki Jana III Sobiekiego. (Red. Kr. Matwijowski.) Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia, XLVII. Wrocław, 1984. 127., 130. o.; *Bilbaszov*: Abbat Polignac i pol'szkoje bezkorolev'je. 200–203. o.

¹⁰ *Codello, Aleksander*: Hegemonia Paców na Litwie i ich wplywy w Rzeczypospolitej 1669–1674. In: Studia Historyczne, 1970/1. 25–56. o. – A Pac-család befolyását taglaló cikkből az is kiderül, hogy a befolyásos litván kancellár, Krzysztof Pac, a litván főhetman, Michał Pac ellenezték a nemzeti királyt, Michał Wiśniowiecki megválasztását, de megválasztása után a legfontosabb támaszai lettek. Sőt, Krzysztof érdeme volt az is, hogy Michał Wiśniowiecki feleségül vehette I. Lipót császár testvérét, Eleonora Maria Jozefát. Császárpártiságuk Sobieski uralkodása idején is megingathatatlan volt. – uo. 26–29. o.; *Battaglia*: Jan Sobieski. 144. o.

Egyébként jellemző az 1670-es években a lengyel–litván szembenállás mértékére, hogy amikor a litván gyerekek háborúsdít játszottak, a lengyelek szerepeltek ellenségként. *Bilbaszov*: Abbat Polignac i pol'szkoje bezkorolev'je. 195. o.

¹¹ *Battaglia*: Jan Sobieski. 102. o.; Absolon Dániel külföldi követségei. (Közli: Szilágyi Sándor.) Történelmi Tár (TT), Budapest, 1883. 10. o.

kor még Thököly Imre is „csak Erdélyre támaszkodva”, csak „Erdéllyel fogózva”, Apafi, Teleki primátusát elismerve, háttérben a török engedélyével képzelte el a szabadságküzdelmét.¹² 1678 őszére viszont gyökeresen megváltozott a kuruc vezér véleménye, mert Apafi és Teleki politikai elképzeléseit figyelmen kívül hagyva, az erdélyi fejedelem és kancellár akarata ellenére bonyolította le a felvidéki hadjáratát, s komoly fegyvertényekkel cáfolta az erdélyi halogató politika helyességét. Saját erejébe vetett hitét, önbizalmát nagymértékben erősítette az a tény is, hogy a felső- és alsó-magyarországi bányavárosok elfoglalásával (pl. 1678. október 14. Besztercebánya, október 20. Körmöcbánya) választ út elé állította a királyi udvart, szinte katalizálta a királyi udvar békére való hajlandóságát. Forgách Ádám országbíró nem Erdélyhez, hanem egyenesen a „lázdók” vezereihez, Thökölyhez, Wesselényi Pálhoz, Wesselényi Lászlóhoz, Keczer Andráshoz stb. fordult a fegyverszüneti tárgyalások megkezdéséről szóló javaslatával.¹³ A felkínált lehetőséget Thököly gondolkodás nélkül elfogadta, nem számolván azzal, hogy az óvatosságot és a körültekintést nélkülöző döntésével az Erdély (Apafi, Teleki) és a Thököly mellett harcoló francia parancsnokok rosszállását is kiváltja. Az erdélyiekkel nem egyeztetett tracta minimum kétszeresen az 1677. évi egyezmény megsértésével vetekegett: egyrészt azért, mert a pénzügyi háttérrel biztosító Franciaország megkérdésezése híján bocsátkozott tárgyalásokba Thököly, a Lipót császár elleni diverzió felfüggesztése a francia békedelegátusokat kedvezőtlen helyzetbe sodorta az 1676-ban megkezdett nymwegeni tárgyalásokon. Másrészt pedig azért sérült a varsói megállapodás, mert a Lengyelországból érkezett segélycsapatok téli elszállásáról nem Thökölynek, hanem a szerződő félnek, vagyis Erdélynek kellett gondoskodnia. Miközben el kell ismernünk, hogy Thököly önkényesen cselekedett Szalay Pál fegyverszüneti tárgyalásokra való elindításával, nem szabad megfeledkeznünk arról a talán magyarázó körülményről sem, hogy Lengyelország felől aggasztó hírek futottak be hozzá, akárcsak Teleki erdélyi kancellárhoz is.

A legbeszédesebb lengyelországi helyzetjelentés 1678. április 28-i keltezéssel Absolon Dánieltől érkezett Sobieski kedvenc tartózkodási helyéről, a jaworówi magánbirtokáról. Amellett, hogy a magyar követ az 1677. évi történések francia–lengyel vonatkozásaival igen részletesen foglalkozott, egy nagyon pontos láttelepet készített megbírói számára a megosztott Rzeczpospolitáról, a francia és a német pártokra szakadt politikai elitről, kíméletlen hatalmi harcukról. Kiemeli Absolon a jelentésében a Rzeczpospolita hálátlanságát, mert a nemesség ahelyett, hogy köszönetét fejezte volna ki Béthune márkinak és Sobieski királynak a korábbi évek erőfeszítéseikért, most rájuk támadt: „A lengyel király ellen az egész senatori rend, a clerus kiváltképen.”¹⁴ Az „Austriai factiónak zászlótartója az átkozott krakai püspök [A. Trzebicki – G. S.] azt merte a lengyel királynak írni, hogy mivel egy extraneus király pénzén oly kapitaneatusságban, az hol nem kellenék, fogadják az eretnekek részére [értsd: Thököly=evangélikusok számára – G. S.] való hadat, azért opponálja ő magát per omnia jura divina, humana, sacra, profana.” Még a „nuncius apostolicus” is beleártotta magát a lengyel politikába – olvashatjuk Absolonnál –, mert a szenátorokat arra mozgósította, sőt „a

¹² *Trócsányi*: Teleki Mihály. 234. o.

¹³ *Uo.* 240–241. o.

¹⁴ TT 7. o. Ezt a levelet – lábjegyzetek nélkül – hasznosította *Vármái Dorota* is Sobieski alakja a kortársai szemében című írásában. In: *Sobieski Emlékkönyv*. 67–68. o.

lengyel király és királyné... előtt serio instált”, nehogy megengedjék Béthune márkinak hadak küldését Magyarországra. A „német császár residense” csakúgy, mint a „brandenburgus követje” ugyanilyen célból, hol szóban, hol írásban áskálódnak Béthune márki ellen.¹⁵ A „jó luteranus dán király” egyenesen megfenyegette Jan Sobieski királyt – hivatkozik Absolon az általa is olvasott levélre –, hogy ha továbbra is a „magyar rebeliseket” országában fogadott hadakkal támogatja, vagy nem rendeli vissza katonáit a Kárpátokon túlról, „kíntelen lészen extrema resolutióra fakadni és a balticum tengeren való comerciumot Danczka városának egészen praecludálni;” Apafi és Thököly bizalmasa Dánia fellépése mögött is Ausztria ördögi művét sejtí: „Austria diabolum moveret, si posset”¹⁶, majd keserűen állapítja meg: „...az austriai kímeknek nincsen számok, quot Poloni, tot corruptibiles” (ahány lengyel, annyi korrump ember).¹⁷ A lengyel belpolitikai élet anarchikus voltára pontosan rátapint Absolon, amikor a következő összehasonlítást teszi: „És valamint a méltóságos erdélyi fejedelem a portától függ, úgy van a lengyel királynak is a respublicától függése, kinek számot kell adni de actionibus contra leges regni; sőt ebben az állapotban a méltóságos erdélyi fejedelemnek magis [= inkább – G. S.] absolute facultása vagyon; mert ha a porta conveniál [= egyezsége jut – G. S.], hallgatni kell a regnicoláknak [= országlakosoknak – G. S.]; itt pedig pleno gutture clamant omnes ex fastuosa libertate contra regem” (a nagyszerű szabadságra hivatkozva mindenki teli torokból a király ellenében kiabál).¹⁸

1678 végére az alig 21 esztendő Thököly bizonyára átlátta a francia–lengyel támogatás megbízhatatlanságát, feltételezhetően az ő gondolatait tolmácsolta Absolon Dániel követ Béthune márkinak 1678 karácsonya tájékán. Amikor a magyarországi ügyekben teljhatalommal felruházott márki szemrehányást tett Absolonnak Thököly fegyverszüneti tárgyalásai miatt, Absolon a következő magyarázattal szolgált: „A magyar nemzetnek nagy respectusa volt a francia király protectiójára, de ennek fundamentuma volt a lengyel király jóakarata s alattomban való assistenciája; már mikor a magyar nemzet eszében vette, hogy mindaz kettőben frustráltatik, és hogy a generális békesség [a francia király és a német-római császár békéje, Nymwegen – G. S.] közel vagyon, méltán securitásáruil per armistitium gondolkodott, a ki mindazonáltal a tractatusnak [a varsói egyezménynek – G. S.] nem praejudicál.”¹⁹ Érzékelhető, hogy a fényes perspektívával kecsegtető francia–lengyel támogatás egy év alatt szertefoszlott – például az egymással békétlenkedő magyarokat anyagilag csak ad hoc jellegűen támogatta Béthune márki,²⁰ a „russiai palatinus” (Jan Stanisław Jablonowski lvovi vajda²¹) kétezer kozákot „elsőben

¹⁵ TT 8. o.

¹⁶ Uo. 7–8. o.

¹⁷ Uo. 8. o.

¹⁸ Uo. 9. o.

¹⁹ Uo. 22–23. o.

²⁰ Thököly Imre naplója. 58. o. (1677. augusztus 12–13.), 127. o. (1678. január 8.), 162. o. (1678. március 9.), 180. o. (1678. április 21.), 189. o. (1678. május 15.)

²¹ Polski słownik biograficzny (PSB). Tom X. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1962–1964. 232–239. o. – Az 1670-es években még vajda Jablonowski (1634–1702), az ún. francia párt oszlopos tagja Hieronim Lubomirskival, Jan Sobieskivel együtt. 1661–1683 között a francia királytól évjáradékot kapott. Szolgálatait és hűségét kezdetben 4800 livre/év összeggel, majd 9000 livre/év, később 12000 livre/év összeggel honorálták. Amíg 1677-ben Lubomirskivel együtt támogatták a magyarországi katonai beavatkozást, addig 1678-ban ép-

ide engedvén, azután jezuítisálván ő is ígéretit megmásolta”, ezer gyalognak Prussiából kellett volna jönnie, a katonáknak járó fizetséget „Lubomirski uram egészen felvette”.²² A jövő az erdélyi támogatástól függött, amely viszont kizárólag a török Portával való egyeztetésen állt vagy bukott.

A Porta ezekben az években a keleti fronton kötötte le erőit, vagyis a törökre sem lehetett támaszkodni. Thököly Imre kétszer is szóvá teszi az 1677-ben és 1678-ban folyó orosz–török háború (csigirini háborúk) bizonytalanságait. 1677. október 9-i naplóbejegyzése megemlíti, hogy „Cseherin alatt az musqua és kozák az törököt igen megverte, az tatárnak is jutván”, mire a krímiek gyorsan hazatértek, mert féltek egy további orosz támadástól. „Melynek meglétével annyival inkább nem várhatnánk az török segítségét...”²³ 1678. augusztus 28-án Teleki Mihályhoz intézett levelében Thököly a „Cseherini dologról” azt írta, hogy a nagyvezír semmire sem ment Csigirinnel, mert az „éléssel, sanczokkal igen erős hely lévén”, nem is várható a törökök győzelme.²⁴

A fentiek tükrében megalapozottan kijelenthetjük, hogy Thököly az 1678-as katonai sikerek ellenére a külső segítség elmaradásának a hatására fogadta el a bécsi ajánlatot a fegyverszüneti tárgyalásokra. 1679 január végén mintha a csüggedés kerítette volna hatalmába. Teleki Mihálynak ekképpen panaszkodott: „Isten tudja egyedül dolgunknak végét, az török segítségéhez sem bízhatunk, az németnek sem hihetünk, az franciáktól sem várhatunk...”²⁵ Bizonyára itt 1678–1679 fordulóján jutott el annak a felismeréséig is, hogy direkt diplomáciai eszközökkel (Erdély kikapcsolásával) hatékonyabban képviselheti az uralkodója által megbántott magyar nemzet (a nemesség) ügyét.²⁶ Ennek az elvnek 1681–1682. évi érvényesítését, illetve érvényesülését, a sikereket garantáló nemzetközi háttér felvázolását – ahogyan azt a folyamatábrában jeleztük – egy későbbi írásunkkal szeretnénk nyomon kísérni.

pen Jablonowski vajda volt az, aki a „lengyelországi önkéntesek” Magyarországra való indulását megakadályozta. 1683-ban Bécs felmentésében részt vevő lengyel hadak egyik parancsnoka volt. – 233–234. o.

Hieronim Augustyn Lubomirski (1647–1706) – a királya ellen lázadó főúr, Jerzy Sebastian Lubomirski (1616–1667) fia. Itáliai tanulmányútjáról (Pádua, Velence) hazatérve megkezdte katonai pályafutását. Minden jelentős törökellenes akcióban részt vett, saját bandériuma élén szerzett elismerést magának. Béthune márkí hatására ő is a francia pártiak mellé sorakozott fel. XIV. Lajos király egyenesen 15000 livre/év járadékkal hálálta meg francia orientációját 1679–1682 között. Lotharingiai Károly beosztottjaként 1686-ig Magyarországon, majd Jan Sobieski mellett Moldvában harcolt a török ellen. – PSB Tom XVIII/1. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973. 11–14. o.

²² TT 8–9. o.

²³ Thököly Imre naplója. 81–82. o.

²⁴ Gróf Tököly Imre levelei. (Sajtó alá rendezte: *Deák Farkas*) Budapest, 1882. 27. (Tököly sic!, nem Thököly) – A csigirini háború diplomáciai vetületeiről lásd *Florja*: Vojni Oszmanszkoj imperiji sz goszudarsztvami Vosztocsnoj Jevropi (1672–1681). 126–131. o., *Szanyin G. A.*: Vnyesnjaja opolityika Rossziji vo vtoroj polovinye XVII veka. In: *Isztorija vnyesnejj polityiki Rossziji. Konyec XV–XVII vek.* (Otv. redaktor *Szanyin G. A.*) Moszkva, 1999. 338–339. o. A csigirini háborút lezáró bahsiszeráji békéről *Hodirjeva G. V.*: Rosszjiszko-tureckije peregovori 1681–1682 godov. O ratifikaciji Bahsiszarazszkovo dogovora. *Otyecsesztvennaja isztorija*, 2003/2. 151–162. o., *Wójcik Zbigniew*: Dyplomacja polska w okresie wojny drugiej połowy XVII wieku (1648–1699) In: *Historia dyplomacji polskiej.* (Pod red.: *Wójcika, Zbigniewa.*) Warszawa, 1982. 230–231. o.

²⁵ Gróf Tököly Imre levelei. 31. o.

²⁶ *Varga J. János*: Thököly Imre 1657–1705. In: *A magyar történelem vitatott személyiségei.* 3. Budapest, (Magyar Történelmi Társulat) 2004. 52–53. o.

THE EVOLUTION OF THÖKÖLY'S UPRISING AND THE RZECZPOSPOLITA

Summary

In the study, the author discusses the early years of Thököly's career, and deals with the events of 1677–1678, which was an important period for him in both a military and a political aspect. Thököly's movement in 1677–1678 was influenced by the European political conditions, primarily the eastern policy of France, which took effect through the Rzeczpospolita. As a result, France, Poland and Transylvania signed an "intergovernmental" agreement on 27 May 1677.

The author emphasises that the "generosity" of France should be regarded as a political investment, and not an altruistic support at all. Louis XIV and his "government" helped the royal court in Warsaw, because they wanted to increase the number of Emperor Leopold I's potential enemies. Béthune marquis, French ambassador in Warsaw, reached a secret agreement with Polish chief hetman Hieronim Lubomirski in April 1677, according to which Lubomirski was commissioned as French lieutenant general, and was to hire 4,000 irregulars in Poland at the expense of the king of France. These irregular troops were intended for deployment in Hungary to support the "rebels opposing Leopold."

The short-lived military intervention in Hungary unquestionably contributed to Thököly's military achievement, but the real basis for the success in the autumn of 1677 was the cooperation of Transylvanians and the Hungarian outlaws. At that time Imre Thököly himself thought that the freedom fight could only be victorious if he relied on Transylvania, acknowledged the superiority of Apafi and Teleki, and requested Ottoman permission.

By the autumn of 1678, however, he had changed his opinion fundamentally, and made Transylvanian wait-and-see policy untenable by taking up arms (he captured the mining towns of Lower and Upper Hungary, like Besztercebánya on 14 October and Körmöcbánya on 20 October). Lord Chief Justice Ádám Forgách proposed expressly that the leaders of "rebels", i.e. Thököly, Pál Wesselényi, László Wesselényi and András Keczer enter into armistice negotiations. Thököly grasped this opportunity, without having considered that his decision would result in the disapproval of both Transylvania (Apafi, Teleki) and the French commanders fighting on his side. It must be admitted that Thököly acted arbitrarily, but it should not be ignored either that he had received worrying news from Poland, just like Transylvanian chancellor Teleki did.

In his report dated 28 April 1678, ambassador Dániel Absolon gave account of a divided Rzeczpospolita, a political elite broken up into French and German fractions and their cruel struggle for power. Absolon established that "the entire senate, and the clergy in particular, has risen against the Polish king" (Jan III Sobieski), because troops had been hired at the expense of the French king to support the heretics (i.e. Lutherans=Thököly).

The 21-year old Thököly must have realised the unreliability of the French and Polish support, and ambassador Dániel Absolon must have interpreted his thoughts towards Bethune marquis around Christmas 1678. When the marquis, who had full authority regarding the Hungarian issue, reproached Absolon for Thököly's armistice negotiations, the Hungarian ambassador gave the following explanation: "The Hungarian nation had full respect for the support of the French king, but this rested on the benevolence and assistance of the Polish king; when the Hungarian nation suffered disappointment in both aspects, and realised that the general peace (the peace of Nymwegen between France and the Holy Roman Empire) was near, it properly considered the possibility of an armistice for its security, which did not prejudice the treaty (the Warsaw Agreement) after all."

LE DÉPLOIEMENT DE L'INSURRECTION DE THÖKÖLY ET LE RZECZSPOLITA

Résumé

Dans son écrit, l'auteur suit les premières années de la carrière de Thököly notamment les événements de 1677-1678 où celui-ci commence à se détacher de la politique transylvanienne. Ces années sont sans doute décisives dans la carrière militaire et politique de Thököly, mais selon l'auteur, elles ont été déterminées par les rapports politiques européens. Le mouvement de Thököly fut influencé, en 1677-1678, par la politique orientale de la France mise en œuvre par le Rzeczpospolita. Il en résulta un accord "interétatique," signé le 27 mai 1677 à Varsovie, entre la France, la Pologne et la Transylvanie.

Nous insistons sur le fait que la "générosité" de la France ne relève pas du soutien désintéressé mais de l'investissement politique. Elle aida la cour royale de Varsovie, parce que Louis XIV et son "gouvernement" voulaient augmenter le nombre d'ennemis potentiels de l'empereur Léopold I. Dès avril 1677, le marquis Béthune, ambassadeur de France à Varsovie conclut un accord secret avec Hieronim Lubomirski, hetman général polonais. Cet accord prévoit que ce dernier, nommé général de division de France, recrute aux frais du roi français un corps franc de 4 mille hommes qui sera engagé en Hongrie du côté des "insurgés contre Léopold."

L'intervention en Hongrie fut de courte durée. Il est indiscutable que l'aide militaire extérieure a contribué au succès militaire de Thököly en automne 1677, mais celui-ci était surtout basé sur la concentration de forces des Transylvaniens, des réfugiés et des kouroutz. A ce moment-là, Thököly conçut encore la lutte pour l'indépendance avec l'agrément des Turcs et "l'appui de la Transylvanie" en reconnaissant la primauté d'Apafi et de Teleki.

Pour l'automne 1678, l'opinion du chef kouroutz changea radicalement: avec des armes (occupation des villes minières en Haute- et Basse-Hongrie, dont Besztercebánya le 14 octobre 1678, Körmöcbánya le 20 octobre), il rendit impossible la politique de temporisation de la Transylvanie. Ádám Forgách, comte de la cour proposa alors directement aux chefs des "insurgés," dont Thököly, Pál Wesselényi, László Wesselényi et András Keczer d'engager des pourparlers d'armistice. Thököly accepta la proposition sans réfléchir et sans tenir compte du fait que cette décision provoquerait la désapprobation de la Transylvanie (Apafi, Teleki) et des commandants français combattant à ses côtés. Tout en reconnaissant que Thököly a agi arbitrairement, nous ne devons pas oublier qu'il avait reçu des nouvelles inquiétantes de Pologne tout comme Teleki, chancelier de Transylvanie.

L'ambassadeur Daniel Absolon rendit compte, dans son rapport du 28 avril 1678, d'un Rzeczpospolita divisé, d'une élite politique s'étant scindée en partis français et allemand ainsi que de leur lutte acharnée pour le pouvoir. Il constata que "l'ordre des sénateurs et surtout le clergé se révoltèrent contre le roi de Pologne" (Jean Sobieski), car celui-ci recrutait des troupes, aux frais du roi français, pour les hérétiques (soit Thököly = luthériens).

Agé à peine de 21 ans, Thököly vit certainement l'inconsistance du soutien franco-polonais, et ce sont ses idées que l'ambassadeur Daniel Absolon dut transmettre au marquis Béthune vers Noël 1678. Lorsque le marquis, investi des pleins pouvoirs dans les affaires hongroises, reprocha à Absolon les pourparlers d'armistice de Thököly, Absolon fournit l'explication suivante: "La nation hongroise apprécia fortement la protection du roi français à condition que le roi de Pologne prête également son assistance; lorsque la nation hongroise en fut déçue et vit que la paix générale (le traité entre le roi de France et l'empereur romano-germanique, Nymwegen) fut proche, elle voulut à juste titre assurer sa sécurité au moyen de l'armistice qui ne porte cependant pas préjudice au traité."

DIE HERAUSBILDUNG DES THÖKÖLY-AUFSTANDES UND DIE RZECZSPOLITA

Resümee

Mit seiner vorliegenden Studie beschäftigt sich der Verfasser nur mit den ersten Jahren der Laufbahn von Thököly, mit den Ereignissen der Jahre 1677–1678, in denen er sich von der Politisierung in Siebenbürgen unabhängig machte. Die Jahre 1677–1678 waren in der militärischen und politischen Laufbahn von Thököly ohne Frage bestimmende, aber – nach Ansicht des Verfassers – von den europäischen Verhältnissen determinierte Jahre. Die Thököly-Bewegung wurde in diesen Jahren im Grunde von der Ostpolitik Frankreichs beeinflusst, die durch die Rzeczospolita zur Geltung kam. Das Ergebnis war, dass am 27. Mai 1677 in Warschau ein französisch-polnisch-siebenbürgischer „zwischenstaatlicher“ Vertrag unterzeichnet wurde.

Der Verfasser betont, dass die „Großzügigkeit“ Frankreichs keineswegs eine uneigennütige Unterstützung, sondern eine politische Investition war. Es unterstützte den königlichen Hof von Warschau nur deshalb, weil Ludwig XIV. und seine „Regierung“ die Zahl der potenziellen Gegner Kaiser Leopolds I. erhöhen wollte. Marquis Béthune, der französische Botschafter in Warschau, hatte bereits im April 1677 eine geheime Vereinbarung mit dem polnischen Oberhetman, Hieronim Lubomirski, abgeschlossen, dass dieser mit einer Ernennung zum französischen Feldmarschallleutnant auf Kosten des französischen Königs Freitruppen in der Größenordnung von 4 Tausend Mann in Polen in seinen Sold nimmt, die dann in Ungarn an der Seite der „Aufständischen gegen Leopold“ eingesetzt werden.

Die Intervention in Ungarn war nicht von langer Lebensdauer. Zum militärischen Erfolg von Thököly trug zweifelsohne die äußere militärische Hilfe bei, aber der wahre Grund für die Erfolge von Thököly im Herbst 1677 war die Vereinigung der Siebenbürger, der Landflüchtigen aus Ungarn und der Kurutzen. Zu dieser Zeit konnte sich Imre Thököly den Freiheitskampf nur „auf Siebenbürgen stützend“, nur „Hand in Hand mit Siebenbürgen“, das Primat von Apafi und Teleki akzeptierend und im Hintergrund mit der Genehmigung der Türken vorstellen.

Bis zum Herbst 1678 veränderte sich jedoch die Meinung des Kurutzenführers von Grund auf, da er die Hinhaltepolitik Siebenbürgens mit Waffen (mit der Besetzung der Bergwerksstädte Ober- und Unterungarns, z. B. 14. Oktober 1678 – Besztercebánya /Neusohl/, 20. Oktober – Körmöcbánya /Kremnitz/) unhaltbar machte. Judex curiae Ádám Forgács schlug geradewegs den Führungsfiguren der „Aufständischen“, Thököly, Pál Wesselényi, László Wesselényi, András Keczer usw., vor, mit den Waffenstillstandsverhandlungen zu beginnen. Thököly nahm die angebotene Möglichkeit ohne Bedenken an, rechnete aber nicht damit, dass er mit seinem Entschluss sowohl die Missbilligung Siebenbürgens (Apafi, Teleki), als auch die der neben Thököly kämpfenden französischen Heerführer hervorruft. Wir müssen anerkennen, dass Thököly willkürlich gehandelt hat, dürfen aber auch den vielleicht erklärenden Umstand nicht vergessen, dass von Polen her sowohl zu ihm, als auch zu Teleki, dem Kanzler von Siebenbürgen, bedenkliche Nachrichten eingetroffen waren.

Der Gesandte Dániel Absolon (Meldung vom 28. April 1678) berichtete von einer geteilten Rzeczospolita, einer politischen Elite, die sich in französische und deutsche Parteien aufgespalten hatte und von Machtkämpfen. Absolon stellt fest, dass sich „der gesamte Senatorenstand gegen den polnischen König (Jan Sobieski)“ aufgelehnt hat, „insbesondere der Klerus“, weil auf Kosten des französischen Königs ein Heer für die Ketzer angeheuert wird (also für Thököly = die Evangelisten).

Der erst 21-jährige Thököly durchschaute wohl die Unverlässlichkeit der französisch-polnischen Unterstützung. Wahrscheinlich waren es seine Gedanken, die zu Weihnachten 1678 vom Gesandten Dániel Absolon in Richtung Marquis Béthune weitergeleitet wurden. Als der in Fragen bezüglich Ungarn mit einer Vollmacht ausgestattete Marquis Absolon Vorwürfe wegen den Waffenstillstandsverhandlungen von Thököly machte, lieferte Absolon folgende Erklärung: „Die ungarische Nation hatte auf die Protektion des französischen Königs einen großen Respekt, aber das Fundament dieses war das Wohlwollen des polnischen Königs und seine Assistenz im Geheimen. Als die ungarische Nation verstand, dass in beiden verhindert werde und dass der generelle Frieden (der Frieden zwischen dem französischen König und dem deutsch-römischen Kaiser, Nymwegen) nahe sei, dachte sie über ihre Sicherheit per armistitium, das dem Traktat (dem Abkommen von Warschau) nicht präjudiziert.“

РАЗВЕРТЫВАНИЕ ВОССТАНИЯ ПОД РУКОВОДСТВОМ ТЁКЁЛИ И РЕЧЬ ПОСПОЛИТА

Резюме

В настоящей статье автор прослеживает только первые годы деятельности Тёкёли, события его жизни, независимые от его политической деятельности в Трансильвании в 1677–1678 гг. Несомненно 1677–1678 годы были решающими в военной и политической борьбе Тёкёли, но, по мнению автора, они были предопределены политическими отношениями в Европе. В 1677–1678 годах движение, возглавляемое Тёкёли, по существу предопределялось восточной политикой Франции, осуществляемой через Речь Посполиту. Результатом этого было то, что 27 мая 1677 года в Варшаве был подписан так называемый „межгосударственный” французо-польско-трансильванский договор.

Следует подчеркнуть, что „великодушие” Франции было отнюдь не бескорыстной поддержкой, а политическим капиталовложением. Франция потому оказывала содействие варшавскому королевскому двору, что Людовик XIV и его „правительство” хотели увеличивать число потенциальных противников императора Леопольда I. Маркиз Бетюн, французский посол в Варшаве, уже в апреле 1677 года заключил тайное соглашение с польским главным гетманом Иеронимом Любомирским с тем, чтобы он взамен назначения его генерал-лейтенантом французской армии принял в Польше 4-тысячное свободное войско наймитов за счет французского короля, которое затем должно было быть введено в действия в Венгрии на стороне „повстанцев против Леопольда.”

Вмешательства в дела Венгрии оказались победой на час. Военным успехам Тёкёли, бесспорно содействовала внешняя военная поддержка. Однако подлинная основа успеха его войск крылась в сплоченности трансильванцев, венгерских гайдуков и куруцев. В этот период Тёкёли, опираясь „только на Трансильванию,” „цепляясь за Трансильванию,” признав первенство Апафи, Телеки, в тылу у себя представлял борьбу за свободу с разрешения турок.

К осени 1678 года однако мнение вождя куруцев коренным образом изменилось. Применени оружия (захват городов верхней и нижней Венгрии, например, 14 октября 1678 года захват Бестерцебанья, 20 октября Кёрмёцбанья) сделало невозможным продолжение политики затяжек и отсрочек в Трансильвании. Государственный судья Форгач Адам предлагал начать переговоры о перемирии напрямую с предводителями „мятежников”: Тёкёли, Ласло Вешшеленьи, Андрашем Кецер и т.д. Предложенную возможность Тёкёли принял не раздумывая, не считаясь с тем, что своим решением он вызовет неодобрение как предводителей Трансильвании (Апафи, Телеки), так и французских командиров, воевавших на стороне Тёкёли. Между тем, должно признать, что Тёкёли действовал самовольно, мы не должны забывать о том, пожалуй объясняющем обстоятельстве, что со стороны Польши к нему прибывали тревожные вести, как и к канцлеру Трансильвании Телеки.

Посол Даниэль Абсолон (донесение от 28 апреля 1678 года) докладывал о раздробленной Речи Посполитой, о политической элите, расколовшейся на французскую и немецкую партии, о беспощадной борьбе за власть. Абсолон констатирует, что „против польского короля (Яна Собесского) восстал весь сенат,” „особенно клерикалы,” так как на деньги французского короля нанимают войско для еретиков (следует понимать, что для евангелистов Тёкёли).

Тёкёли, которому едва исполнился 21 год, наверняка понял ненадежность французо-польской поддержки. Предположительно, именно его мысли излагал посол Абсолон Даниэль маркизу Бетюн во время Рождества 1678 года. Когда маркиз, уполномоченный вести венгерские дела, сделал упрек Абсолону по причине переговоров Тёкёли о перемирии, Абсолон представил следующее объяснение: „Венгерская нация с большим уважением относилась к протекции французского короля, но фундаментом этого была добрая воля польского короля и мое присутствие, однако когда венгерская нация поняла, что все раскалывается надвое, и что генеральный мир (мир французского короля и германско-румынского императора, Нимвеген) уже близок, он с достойным основанием думал о безопасности *per armistitum*, что не предусмотрено трактатом.”